

Reescriptures literàries. La hipertextualitat en les literatures occidentals (1900-1939), a cura de Carme Gregori, Gonçal López-Pampló, Jordi Malé, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2020, 652 pp.

Paula MARQUÉS HERNÁNDEZ
Universit  "Ca' Foscari" di Venezia

«I libri sono fatti per essere in tanti, un libro singolo ha senso solo in quanto s'affianca ad altri libri, in quanto segue e precede altri libri [...] La nostra civilt  si basa sulla molteplicit  dei libri; la verit  si trova solo inseguendola dalle pagine d'un volume a quelle d'un altro volume, come una farfalla delle ali variegata che si nutre di linguaggi diversi, di confronti, di contraddizioni». El volum objecte d'aquesta ressenya no  s el *Mondo scritto e mondo non scritto* d'Italo Calvino, sin  el recull d'una diversitat d'estudis que pretenen rastrejar com les obres literàries de la cultura occidental d'un període concret (de 1900 a 1939) busquen la veritat, de la qual parlava Calvino, a través de la reescriptura. El Grup de Literatura Catalana Contemporània (GLCC) de la Universitat de València  s capdavanter en la recerca de relacions «transtextuals», en termes genettians. De fet, des de fa més d'una dècada han posat en marxa, a l'intern dels seus projectes d'investigació, plans de treball que prenen de la teoria literària de l'últim terç del segle XX, un aparell metodològic ampli i rigorós, que permet analitzar de manera horitzontal la literatura catalana contemporània. A través de l'aportació de Gérard Genette, amb *Palimpsestes* (1982), s'estableixen les bases per a l'estudi de l'anomenada «literatura de segon grau». L'estudi  franc s fa una anàlisi molt precisa del fenomen, individuant cinc tipus de relacions transtextuals: la intertextualitat, la paratextualitat, la metatextualitat, la hipertextualitat i la transtextualitat. Encara que el volum de *Reescriptures literàries. La hipertextualitat en les literatures occidentals (1900-1939)*, com ja ens avança el mateix títol, s'ocupar  essencialment de la hipertextualitat; la intertextualitat i la metatextualitat, no es queden als marges i, sobretot, travessades des de la ironia, també són connexions que han estat el principal objecte d'estudi dels anteriors projectes d'investigació del grup i que ara troben continuïtat amb aquestes noves perspectives.

Reescriptures literàries presenta trenta-quatre contribucions precedides d'un pròleg a cura dels editors, Carme Gregori, Gonçal López-Pampló i Jordi Mal , relatiu a l'estudi de les relacions hipertextuals de les literatures occidentals representades en el present volum, com la literatura anglesa (i

nord-americana), la literatura francesa, la literatura portuguesa, la literatura espanyola (i hispanoamericana), la literatura italiana i la literatura grega, àmbit en què se centren els primers dotze articles; naturalment, hi ha una especial atenció a la literatura catalana, nucli de la segona part del volum, representada pels restants vint-i-un articles que transcorren seguint un eix cronològic. Com afirmen els editors, l'objectiu principal del llibre és avançar en l'anàlisi i en la comprensió del fenomen de la hipertextualitat com a element configurador que penetra i designa les poètiques d'autors i de moviments estètics en les diverses literatures occidentals i el període proposat.

Així doncs, la primera part, que es dedica a les reescriptures en les literatures occidentals, s'enceta amb quatre assajos que abracen les connexions transtextuals en la literatura francesa del primer terç del segle XX. D'una banda, Christelle Reggiani presenta un estudi de les relacions hipertextuals per imitació en l'obra d'Irène Némirovsky i la consegüent construcció identitària a partir de l'apropiació del llenguatge del cànon novel·lístic francès de la segona meitat del XIX. Ivanne Riolland, en canvi, analitza les relacions transficcionals entre les novel·les surrealistes d'entreguerres i les ficcions populars. Un diàleg literari interessant entre Sartre i Simone de Beauvoir s'afronta en el tercer assaig: Esther Demoulin confronta *La Nausée* i *Quand prime le spirituel*; i aquesta darrera amb *Le Mur*. En darrer terme, Jordi Brahamcha-Marin posa l'accent en les paròdies i els pastixos de Victor Hugo.

Al seu torn, Joan Oleza fa un recorregut comparatístic sobre unes determinades relectures de *l'Odissea* en forma de reescriptura que passen per la ploma d'autors de principi del segle XX com Blasco Ibáñez, Kavafis, Ezra Pound o James Joyce. El text següent manté l'obra d'Homer com a hipotext i indaga sobre les possibles referències que hi figuren en els versos del poeta grec Iorgos Sefereis. L'última contribució en l'àmbit de la literatura grega és obra d'Helena Badell, que posa en evidència la fusió d'hipotextos de dues natures artístiques diferents, però afins: la literatura i la pintura, que, en el cas de Nikos Engonópoulos, esdevenen poemes.

Resseguint aquesta línia poètica, Francisco J. López Alfonso traça els hipotextos dels poemes de Rubén Darío i els pren com a manifest d'un reflex cultural i social de l'època, que avança a grans velocitats cap a la modernització occidental. Fem un salt cap al modernisme portuguès amb l'estudi de Carlos Reis, que ens revela l'ús dels heterònims en Pessoa com un espai de relacions hipertextuals, a través de transformacions indirectes i complexes, que s'esdevenen per imitació. Amb Laura Di Nicola ens endinsem en l'univers ficcional de Sibila Aleramo, qui a través de la pràctica d'escriptura de l'autobiografia acull com a referent principal *Casa de nines*

d'Ibsen. A. Robert Lee capgira les relacions transtextuals i ens mostra l'exemple emblemàtic de *The Great Gatsby*, que no només es vincula a tot un seguit de textos precedents sinó que es projecta en d'altres posteriors, desemascarant, així, el mite del nou món americà com a hipotext. El capítol de Vicent Cucarella tanca aquest primer bloc amb un estudi que explora la reescriptura de *Crim i càstig* per un escriptor afroamericà.

El segon bloc posa al centre l'estudi de les reescriptures en la literatura catalana i s'enceta amb una mirada sobre les relacions entre l'obra d'Àngel Guimerà i Jeroni Zanné. En el següent capítol, Sergi Castellà analitza la petjada lul·lista en els versos de Jacint Verdaguer. Altres recerques que destaquen en aquest volum són les que parteixen de Maragall; en primer lloc, Mònica Güell analitza les pràctiques transtextuals del poeta. Al seu torn, Francesco Ardolino ens revela els elements maragallians que apareixen dins l'obra de Joan Salvat Papasseit. L'article de Lluís Quintana planteja una possible autoreescriptura en dos obres de J.V. Foix, mentre que Gonçal López-Pampló posa de manifest la imitació que Carles Salvador, en la segona dècada del segle XX, duu a terme en la premsa castellenca de les gloses d'Eugeni d'Ors. En canvi, sempre a partir d'Ors, Patrizio Rigobon emmiralla *La Ben Plantada* amb *La Ben Nascuda* de Llorens i Jordana. Quant a l'obra dramàtica de Joan Oliver, Ramon X. Rosselló estudia les relacions hipertextuals entre *Cambretera nova*, d'Oliver, amb *Leonor o el servei domèstic*, de Carles Soldevila, mentre que Jordi Malé ressegueix els jocs hipertextuals de Pere Quart a als relats de *Contraban*. La narrativa de Miquel Llor es sotmet a diverses anàlisis: d'una banda, Vicent Simbor examina la transformació del mite clàssic en el personatge Tàntal-Eloi, de *Tàntal*; de l'altra, M. Àngels Francés, dirigeix la seua mirada, amb perspectiva de gènere, cap al tema de la dona insatisfeta i estableix un diàleg entre Miquel Llor, Mercè Rodoreda i *Madame Bovary* de Gustave Flaubert. Magí Sunyer, amb un estudi sobre els textos de Joan Puig i Ferrer, i Carme Gregori, amb un altre sobre el primer volum de la trilogia de Pere Coromines *Les dites i facècies de l'estrenu filantrop en Tomàs de Bajalta*, detallen les relacions hipertextuals dels dos escriptors catalans amb l'obra mestra de Cervantes. Veronica Orazi analitza la pràctica de la reescriptura des d'un altre dels seus usos més conreats: la traducció. Així doncs, s'enfronta a *Nuestra Natacha* (1935), d'Alejandro Casona, versionada al català un any després per Agustí Collado. Ferran Carbó analitza *La cançó a Mahalta* de Màrius Torres amb el filtre del poema *Com dos rius paral·lels* de Tomàs Garcés. I Anna Esteve clou el volum amb una obertura semàntica i metodològica del concepte d'hipotext per traslladar-ne l'ús a les característiques d'una funció: així, *Unitats de xoc* de Pere Calders arriba a representar un prototip de crònica i diari de

campanya que l'escriptor fa servir per construir les seues narracions breus.

Tots aquests estudis han estat realitzats dins el programa de treball del projecte d'investigació FFI2017-86542-P, La literatura de segundo grado: las relaciones hipertextuales en la literatura catalana desde el *Modernisme* hasta 1939, del programa Estatal de Fomento de la Investigación Científica y Técnica de Excelencia, del Ministerior de Ciencia, Innovación y Universidades, adscrit a la Universitat de València, del qual formaven part onze investigadors d'universitats valencianes i catalanes, a més de cinc estudiosos d'universitats de l'exterior. Un símbol de continuïtat i d'èxit d'aquestes línies de recerca amb un aparell metodològic eficient i rigorós com el de la ironia i les relacions hipertextuals és la materialització en la posada en marxa d'un projecte més.

En definitiva, no hi ha cap dubte que les *Reescriptures literàries* marquen un punt de progressió que afirma l'eficàcia i l'operativitat d'un aparell d'anàlisi ampli i rigorós, no només per a l'estudi de la literatura catalana contemporània en sí mateixa, sinó també per a la relació d'aquesta amb les altres cultures, les altres literatures i les altres èpoques.